

Araştırma Makalesi/Research Article

İŞTİPLİ ABDÜLKERİM EFENDİ’NİN HAYATI VE ŞİİRLERİ (H.1015/M.1606/7)

The Life and Poems of Abdülkerim Efendi From İstip (A.H.1015/A.D.1606/7)

Dr. Dilek ÜNLÜ

dilekunlu66@gmail.com

ORCID

Geliş Tarihi / Received Date: 09.02.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date: 10.09.2025

Yayın Tarihi / Published Date: 25.10.2025

Atıf/Citation

Ünlü, Dilek. “İstipli Abdülkerim Efendi’nin Hayatı ve Şiirleri (H.1015/M.1606/7)”. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]* 11/23 (Güz 2025), 360-375.

10.28981/hikmet.1636171

Hakem Değerlendirmesi:

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Kör Hakem

Çıkar Çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek:

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Benzerlik Taraması:

Bu makale turnitin programında taranmıştır.

Etik beyan:

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Lisans:

CC BY-NC 4.0

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)’un Editör ve Yazarlar için yayımlamış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

ÖZ

Kültür mirasımızın temsilcisi olan edebî eserler, geçmiş ve gelecek arasında mühim bir köprü vazifesi görür. Eski Türk edebiyatı sahasında bugün hâlâ bilinmeyi bekleyen pek çok şair ve edebî eser mevcuttur. Edebî eserlerin bugüne gelebilmesini sağlayan müelliflerin hayatı, edebî yönü, hayat görüşü hakkındaki bilgilerin ortaya çıkması, müellifin eserini de sıhhatle anlamak ve yorumlamak için önem arz eder. Bu düşünceler mihrinde çalışmamıza 16. yy sonları ve 17. yy başlarında yaşamış olan mutasavvıf dîvân şairi İstipli Abdülkerim Efendi’nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri konu edilmiştir.

İstibî mahlası ile bilinen Abdülkerim Efendi, Vâiz Efendi, Büyük Şeyh, Emir Vâiz ünvanlarıyla da tanınmaktadır. Vaizlik, müderrislik ve şeyhlik yapmış olan İstibî, Halvetiyye tarikatına mensuptur. Eserlerinde dinî tasavvufî içerik hâkimdir. İstibî’nin hayatı ve eserleri hakkındaki bilgilere, biyografik kaynaklardan ve mecmûalardan ulaşmaktayız. İstibî’nin şiirlerinin yer aldığı müstakil bir eseri bulunmamaktadır. Bu çalışmada, İstibî’nin hayatı hakkındaki bilgilere, eserlerine ve tespit ettiğimiz altı şiirine ve kahve tüketiminin caiz olup olmadığı üzerine fetva vermesi için Bostanzâde Muhammed Efendi’ye sorduğu on iki beyitlik bir manzumesine yer verilmiştir. İlahî türünde olan bu altı şiir ve bir manzumesi aruz vezni ile yazılmış dinî tasavvufî konulu metinlerdir. Şairin şiirleri bilhassa tekke ve tasavvuf mûsikîsi içinde bestekarlarca güfte olarak da tercih edilmiş şiirlerdir.

Anahtar Kelimeler: İstibî Abdülkerim Efendi, Biyografi, Üslûbu, Şiirleri, Tasavvuf Anlayışı, Müsikî.

ABSTRACT

Literary works, representative of our cultural heritage, serve as a vital bridge between the past and the future. There are still many poets and literary works in the field of ancient Turkish literature that remain unexplored. Uncovering information about the lives, literary aspects, and life perspectives of the authors who have enabled literary works to survive is crucial for accurately understanding and interpreting their work. In light of these considerations, our study focuses on the life, literary personality, and works of Abdülkerim Efendi of Shtip, a Sufi divan poet who lived in the late 16th and early 17th centuries.

Known by the pen name İstibî, Abdülkerim Efendi is also known by the titles of Vâiz Efendi, Büyük Şeyh, and Emir Vâiz. İstibî, who served as a preacher, a professor, and a sheikh, was a member of the Halvetiyye order. His works are dominated by religious Sufism. We obtain information about İstibî’s life and works from biographical sources and magazines. İstibî does not have any independent works containing his poetry. This study presents information about İstibî’s life, his works, six poems we have identified, and a twelve-couplet poem in which he asks Bostanzâde Muhammed Efendi for a fatwa on the permissibility of coffee consumption. These six poems and one poem, which are hymns, are religious Sufism-themed texts written in aruz meter. The poet’s poems are poems that have been preferred as lyrics by composers, especially in dervish lodge and Sufi music.

Keywords: İstibî Abdülkerim Efendi, Biography, Style, Poems, Understanding of Sufism, Music.

Giriş

Edebiyat tarihçiliğinde biyografinin önemli bir yeri vardır. Biyografiler, bize yalnızca yazarların yaşam öyküsünü sunmaz, aynı zamanda yazarın yaşadığı dönemin edebî anlayışı, sanata bakış açısı, sosyal, siyasal ve kültürel yapısı hakkında da bilgiler verir. Bu bilgiler hem edebiyat tarihimizin hem de kültür dünyamızın gelişimi için mühimdir.

Bu düşünceler doğrultusunda çalışmanın konusu, 16.-17. yüzyılda yaşamış İштиpli Abdülkerîm Efendi’nin biyografisi ve eserlerinin incelenmesi olarak belirlenmiştir. Bu çalışma ile amacımız, İштиpli Abdülkerîm Efendi’nin hayatı ve eserlerine dair tespit ettiğimiz bilgileri araştırmacıların istifadesine sunmaktır.

İштиpli Abdülkerîm Efendi’yle ilgili yaptığımız araştırmada, 2014 yılında Volkan Karagözlü’nün *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*’nde yayınlanan “İштиbi, Abdülkerîm Efendi” başlıklı bir çalışması ile karşılaştık. Bu çalışma, Bursalı Mehmet Tahir’in *Osmanlı Müellifleri* ve Mehmet Nail Tuman’ın *Tuhfe-i Nâilî* adlı eserleri kaynak gösterilerek hazırlanmıştır. Söz konusu çalışmada yararlanılan kaynakların ve verilen bilgilerin yetersiz olduğu görülmüştür. Biyografi türü eserler, tezkireler, tarih kitapları, mecmûalar ve dolaylı olarak Abdülkerîm Efendi ile ilgili konuların işlendiği bazı bildiri ve makaleler incelendiğinde bahsi geçen çalışmada verilen bilgilerden fazlasına ulaşılmıştır. Ulaşılan bu bilgiler birbiri ile mukâyese edildiğinde, aralarında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da vardır. Bundan dolayı, edebiyatımızda şairin hayatı hakkında mevcut bütün bilgi ve verilerin bir arada bulunduğu bir çalışmanın olmaması, şairin şiirleri hakkında bir incelemenin yapılmaması ve şiirlerinin özellikle mûsikîde tercih edilen edebî metinler olması bizi, şair hakkında yeni bir çalışmanın yapılması gerekliliğine ikna etmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, İштиpli Abdülkerîm Efendi’nin hayatına dair farklı kaynaklardan elde edilen bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölüm, şairin edebî şahsiyeti ve eserleri hakkındaki bilgilerden oluşmaktadır. Üçüncü bölümde, şaire ait şiirlerin kaynakları hakkında bilgiler aktarılmış ve şiirler biçim, muhteva, dil ve üslup yönünden incelenmiştir. Burada ayrıca mevcut şiirlerin mûsikîde birer güfte olarak tercih edilmesinin nedenlerine değinilmiş ve şiirler bu bağlamda da değerlendirilmiştir.

1. İштиpli Abdülkerîm Efendi’nin Hayatı

İштиpli Abdülkerîm Efendi, 16. yüzyılda Makedonya’nın kuzeyinde yer alan İштиp kasabasında doğmuştur. Asıl adı Abdülkerîm Bin Hüsâmeddîn’dir. İштиpli Emîr Efendi, Vâiz Efendi, Şeyh Vâiz Emîr Efendi ve Büyük Şeyh ünvanları ile tanınmıştır. Şiirlerinde İштиbî ve Şeyhî mahlaslarını kullanmıştır. Emîr Efendi olarak ün kazanmasından dolayı Hüseyin Vassâf, *Sefîne*’de seyyid olabileceğini söyler. “*Nureddinzâdenin halîfelerinin en kâmilî melâmî meşrepli bir zattır*” (B. Mehmed Tahir, 2009, 40). Şöhretli âlim Kınalızâde Ali Efendi’nin (ö.1572) hizmetinde bulunan İштиbî, ondan medrese ilimleri tahsil etmiştir. “970/1562-63 senesinde Şam’da kadılık yapan şair, bu görevden sonra hacda ve Yemen’de bulunmuş ve devrin önemli âlim ve şeyhleriyle buralarda görüşmeler yapmıştır” (Yılmaz, 2007,124).

Mısır’a da giden İштиbî, Melâmî şeyhi Yûsuf Acemî Efendi’den el almıştır. İштиb’e dönen Emîr Efendi burada da irşâd faaliyetlerini sürdürürken Sofya’da Halvetîliğe bağlanmış ve Halvetî şeyhi Kurd Hasan Efendi’ye intisap etmiştir. Bir müddet sonra şeyhiyle İstanbul’a gitmiş ve orada Süleymâniye ve Ayasofya câmilerinde vaizlik, medreselerde de müderrislik görevlerinde bulunmuştur. Bu

görevlerde iken şöhreti hayli artmış, halk tarafından da çok sevilmiştir. İstanbul’da şeyhinin vefatından sonra onun yerine Sokollu Mehmed Paşa Zaviyesi’nde posta oturmuştur. 1602-3 yılında Şeyhü’l-harem olarak yine hacca giden İştibî ertesi yıl İstanbul’a dönmüş ve tekkedeki hizmetlerine devam etmiştir. Bu görevde iken 1606 yılında İstanbul’da vefat etmiştir. Tekkesinin hazîresinde medfundur.¹

2. İştibli Abdülkerîm Efendi’nin Edebî Şahsiyeti ve Eserleri

İştibli Abdülkerîm Efendi’nin kaynaklarda edebî yönünden ziyade, onun halk tarafından sevilen ve hayır sahibi bir insan olmasından bahsedilmektedir. İştibî dinî ilimlere vâkıf, bilhassa tefsir ve hadis ilimlerinde hünerli bir isimdir. Hitâbetinin etkili ve üslûbunun sevilmiş olması, onu devrinde şöhretli bir âlim yapmıştır.

İştibî’nin edebî kişiliği ile ilgili kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Fakat şairin hayat hikâyesi, düşünce dünyası, yetiştiği muhit, döneminin sosyal ve kültürel etkileri, sanat anlayışı, şiirlerinin konusu, üslubu incelenerek şairin edebî kişiliğine dâir bazı çıkarımlarda bulunulabilir. Bu doğrultuda, şairin şöhretine ve ilmine karşılık gösterişten uzak, tevazû sahibi, dünya malına değer vermeyen tasavvufî derinliği olan, kendi nefsi ile mücadele eden melâmî meşrepli bir kişilik olduğu şiirlerindeki temalarda görülmektedir. Misal olarak; *Çâr-sû-yı ışk içinde çün melâmet oldı ol* mısrasında, aşkın dört bir yanında iken melâmet ehlinde olduğunu kendisi bizzat ifade etmektedir. *Vücûdum nefy idüp lâdır ki işbât idüp illâdır* diyen şair kendini yok sayıp, fâniliğini dile getirerek bâki olan Allah’ta var olduğunu çok ince ve derin bir mâna ile ifade eder. Yine, *Tecellî kılsa çün zâtı göreniñ maıhv olur zâtı* mısrasında şair, hakikatin tecellisi karşısında yok olan benliğine dem vurmaktadır. Bir başka beytinde şair, *N’ider âşık bu dünyâyı dilemez çünkü ‘uqbâyı/ Diler her dem tecellâyı gönül eglencez eglencez* âhireti kazanmanın bir sebebi olarak düşündüğü dünyanın nimetlerinden uzak olup Hakk’ın tecellisi ile ancak gönlünün hoşnut olduğunu yine sade bir üslup ve derin mânalı bir anlatım ile ifade etmiştir. Benzer bir mâna da *Cümle varluğdan geçüp ol zât-ı bihemtâyı gör* mısrasında görülmektedir.

Sırr-ı ev ednâ, hû şarâbı, vahdet sarayı, ‘ayn-ı vahdet, tecellî kılmak, vücudu nefy etmek gibi Arapça olan İslâmî ve tasavvufî ıstılahların kullanımındaki sade anlatım ve üslup şairin düşünce derinliğinin yanında sözü de ustaca kullandığının ispatıdır. Misal olarak yine *Tâ ezel vahdet şerâbından şunup/Mest idüpdür sen dil-i nâlânsın, Hû şarâbından içüp mest olduñ ise sūfiyâ, ‘Ayn-ı vahdetle nazâr kııl sırr-ı ev ednâyı gör* mısraları da aynı minvaldedir.

Birkaç aksaklık dışında, şairin aruzu uygulamada başarılı olduğunu söylenilebilir. Şairin edebî yönüyle ilgili dikkat çeken bir başka husus da meydan okuma diyebileceğimiz nazîre geleneğine uyarak bir şiirinde Azîz Mahmûd Hüdayî

¹ Kaynaklar için bkz.: Yılmaz, N. (2007). Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (Sufiler, Devlet ve Ulema). İstanbul: OSAV Yayınları, 124. s.; Bursalı Mehmed Tahir (2009). Osmanlı Müellifleri. (C. I). Ankara: Bizim Büro Basımevi. 40. s.; GündüzH. (2009). *Mehmet Nail Tuman ve Tuhfe-i Naili’si (İnceleme-metin-indeks sayfa 1-100)*,Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir.; Nureski, D., (2014). “Şuara Tezkirelerine Göre Osmanlı Döneminde Makedonya’dan Yetişmiş Mutasavvıf Divan Şairleri”, içinde: Osmanlı İlim, Düşünce Ve Sanat Dünyasında Balkanlar, Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı, İSAV: İstanbul.; Karagözlü, V. (2014). “İştibli, Abdülkerim Efendi”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS), https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/istibi-abdulkerim-efendi_e.t: 08.01.2025.; Nev’îzâde Atâyî (2017). Hadâ’ıku’l-Hakâ’ik fi Tekmiletî’ş-Şakâ’ik. (C. 2). Haz. Suat Donuk. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1518. s.; Rusîd, B. (2018). İştîp’te Dini Hayat: Osmanlı Dönemi, Uluslararası Temel İslâm Bilimleri Sempozyumu, s. 555-568, İstanbul-Türkiye. ; Zararsız, A. (2023). İştîp’te Abdülkerim Efendi Vakfı. Vakıflar Dergisi (60), 53-72.

ilgili bilgi veren bu kaynaklar, şiirlerin bazen tamamına bazen de bir kısmına yer vermiştir. Bunlardan başka şairin Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil. Yz. A 2133 ve 06 Mil Yz 8188 arşiv numaraları ile kayıtlı iki ayrı *Mecmû'a-yı İlâhiyyât*'ta da şiirleri tespit edilmiştir. Son olarak İştibî'nin kahve kullanımının fetvası ile ilgili manzumesi de Muhittin Eliaçık tarafından hazırlanan Bostanzade Muhammed Efendi'nin *Manzum Kahve Fetvası - Tenkitli Metin*⁶ adlı çalışmasında, başlıkta da belirtildiği üzere tenkitli olarak neşredilmiştir. Bu neşir aynen çalışmamız içinde metinlerin verildiği kısımda gösterilmiştir.

İştibî'ye ait şiirlerin yer aldığı kaynaklarda bazı nüsha farkları vardır. Bunlar metnin verildiği kısımda ayrıca dipnot usulü ile gösterilmiştir.

3.1.İştibli Abdülkerîm Efendi'nin Manzume ve Şiirlerinde Biçim

İştibî'nin tespit ettiğimiz şiirlerinin tamamı aruz vezni ile kaleme alınmıştır. Hezec bahrinden *Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün* kalıbı ile iki, remel bahrinden *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* kalıbı ile bir, *hezec bahrinden Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün* kalıbı ile bir, remel bahrinden *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* kalıbı ile bir şiir yazılmıştır. Bu şiirlerden bir tanesi murabba-yı mütekerrir olarak murabba nazım şekli ile diğer şiirler de gazel nazım şekliyle yazılmıştır. Şiirlerin hepsi ilâhî türündedir. İştibî'nin 12 beyitlik manzumesi de aruz vezninde *Mefâ'ilün/Mefâ'ilün/Fe'ülün* kalıbında kıt'a-yı kebîre nazım şekli ile yazılmıştır.

Tablo 1: İştibî'nin Şiirlerinde Biçim Tablosu

no	Matla' Beyti / Bendi	Vezin	Nazım şekli / Türü
1	'Aceb şems-i haķıķat (kim) dün [ü] gün olmuş aña zerrât 'Aceb yüzdür anıñ yüzi ki âdemdir aña mir'ât	Aruz Vezni Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün	Gazel / 6 Beyit İlâhî
2	Tecellâ-yı cemâl ister gönül eglenmez eğlenmez Tesellâ-yı vişâl ister gönül eglenmez eğlenmez	Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün	Gazel / 5 Beyit İlâhî
3	Gel berü ey ṯalib-i Hâķ maţlab-ı a'läy gör Cümle varluķdan geķüp ol zât-ı bîhemtâyı gör	Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün /Fâ'ilün	Gazel / 3 Beyit İlâhî
4	Qalmışım hayretde ben dildârı bilmem kıandadır Bülbül-i şürıdeyim gülzârı bilmem kıandadır	Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün /Fâ'ilün	Gazel / 6 Beyit İlâhî

⁶ Eliaçık, 2020, 1442-1453.

5	Baňa idüp hidāyet kıldıñ ihsān Müyesser eylediñ luţfuñla imān Çü kıldıñ göñlümi ‘ışkıñla hayrān Beni kıl cennet-i zātında sulţān	Mefâ’ilün/Mefâ’ilün /Fe’ülün	Murabba/5 Bend İlâhî
6	Yâ İlâhî cānımıñ cānānısın Hem bu vıran göñlümüñ sulţānısın	Fâ’ilâtün /Fâ’ilâtün /Fâ’ilün	Gazel / 5 Beyit İlâhî
7	Müfti-i müşkil-i savâb u hatâ Mesned-ârâ-yı mahfil-i fetvâ	Fe’ilâtün/ Mefâ’ilün Fe’ilün	Kıt’a-yı Kebîre / 12 beyit

Şair aruz veznini şiirlerine titizlikle uygulamış ve aruzun inceliklerinden olan zihaf ve imâlelerin çoğunu ustalıkla kullanarak mısralarına âhenk ve akıcılık katmıştır. Ayrıca şiirlerde imlâ hataları, yersiz imâle ve zihaf kullanımı, anlam ve âhengi bozan bazı hususlar da mevcuttur. Fakat şairin kültür, sanat ve bilgi birikimi dikkate alınırsa bu, müstensihle ilgili olmalıdır.

İmâle ve zihafın kullanıldığı yerler aşağıda altı çizili kelimelerle bir tablo hâlinde gösterilmiştir.

Tablo 2: İştibî’nin Şiirlerinde İmâle Ve Zihaf Örnekleri

İmâle	Zihaf
<i>Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün</i> Kıl tecellî al <u>beni</u> benden saña Çünkü olduñ <u>bu</u> dilüñ mihmânı sen	<i>Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün</i> <i>Mefâ’ilün</i> Budur İştibî’niñ kârı kılmır efgânıla zârı
<i>Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün</i> Kendidür <u>kendisini</u> çün kim bilen ey İştibî Berzağ-ı ‘irfānda <u>kalma</u> ol Hüve’l- Mevlâ’yı gör	<i>Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün</i> <i>Mefâ’ilün</i> Olupdur gözlerim <u>giryān</u> dağı hem cîgerim biryān Olaldan ‘ışkıla <u>hayran</u> göñül eglenmez eglenmez
<i>Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün</i> <i>Mefâ’ilün</i> N’ider ‘aşık bu dünyāyı <u>dilemez</u> çünkü ‘uqbâyı Diler her dem <u>tecellâyı</u> göñül eglenmez eglenmez	<i>Mefâ’ilün Mefâ’ilün Fe’ülün</i> Kiminiñ <u>hürî</u> vü gılman hevâsı Budur İştibî’niñ ancağ du‘âsı

<i>Mefâ’îlün Mefâ’îlün Fe’ûlün</i> Gide gözden cihân u cân ğālib Beni kıl cennet-i zātında sultân	<i>Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün</i> <i>Mefâ’îlün</i> ‘Aceb şems-i haķıķat kim dün [ü] gün olmuş aña zerrāt Nedir ol Mûsa-yı ‘Ümran daħı hem Tūr ile mîkāt
<i>Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün</i> Çār-sū-yı ‘ışķ içinde çün melāmet oldı ol ‘İrz-ı nāmūsı vaķārı ‘ārı bilmem kandadır	
<i>Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün</i> <i>Mefâ’îlün</i> Vücūduñ pes fenā eyle fenāyıdaħı ifnā kıl Serāy-ı vahdet içinde bulasın tā beķā bi’z-zāt	

3.2. İştıplı Abdülkerîm Efendi’nin Manzume ve Şiirlerinde Dil ve Üslup

İştıbî’nin şiirlerinde kullandığı dil Osmanlı Türkçesidir. Şiirlerde fasîh, akıcı ve sade bir dil ve üslubun nişânesi olan Türkçe ifadeler görülmektedir: *Kendidür kendisini çün kim bilen ey İştıbî, Olupdur gözlerim giryan daħı hem cîgerim biryân, Olaldan ‘ışķıla hayran gönül eğlenmez eğlenmez, Yâ İlâhî cânımıñ cânânısın/Hem bu vîran gönülümüñ sultânısın* örneklerinde olduğu gibi. İlk okumada anlaşılmayıp belli bir birikim ve bilgiyi gerektiren tecellî kılmak⁷, vahdet şarâbı⁸, bezm-i müdâm⁹, sarây-ı vahdet¹⁰, ev-ednâ¹¹ gibi Arapça ve Farsça yazılmış tasavvufî istılahlara da çokça yer verilmiştir. Şiirlerde ‘nazar kılmak’, ‘mest etmek’, ‘hayrette kalmak’ gibi Türkçe deyimler yer alır. Manzumede ise “mesned-âra-yı mahfil-i fetvâ” hey’et-i idâre, müdâvemet, bedene key zarar dimiş hükemâ” gibi Osmanlı Türkçesinde sanatlı ifadeler diyebileceğimiz tamlama ve kalıplaşmış sözler sıkça kullanılmıştır.

⁷ Tecellî “Arapça, açık ve zahir olmak demektir. Kaşanî ve Cürcanî’ye göre; gaybden gelen ve kalpte ortaya çıkan nurlara tecellî denir.” (Cebecioğlu, 2009: 668)

⁸ Vahdet, “Arapça, birlik demektir. Gerçek mânâda bir olan Cenab-ı Hak’tır.” (Cebecioğlu, 2009: 681) Şarap ise tasavvufta “Aşk ve mahabbet anlamında kullanılır. Coşkun aşk halleri ki, bu durumdaki kişi aşkta sadakat imtihanından geçer. Kemale erenlerin hali budur.” (Cebecioğlu, 2009: 594) Vahdet şarabı da Allah’la olup onunla tek olma, bir olma hâlidir. “Allah’ı sevmekten kaynaklanan zevkin sonucu olarak ortaya çıkan bir tür mest olma hâlidir.” (Cebecioğlu, 2009: 594) Allah aşkı ile sarhoş olmak demektir.

⁹ “Şarap meclisi” anlamına gelir ki burada şarap “aşk ve mahabbet” (Cebecioğlu, 2009: 594) anlamında olup kâmil ârifî sürekli sarhoş tutan birlik (vahdet) şarabıdır. (Cebecioğlu, 2009: 450)

¹⁰ Vahdet, “Arapça, birlik demektir. Gerçek mânâda bir olan Cenab-ı Hak’tır.” (Cebecioğlu, 2009: 681) Allâh’ın varlığının hissedildiği yere, gönüle saray benzetmesi yapılarak vahdet duygusunun derinden hissedilen yerin, gönlün, bir saray olması. Allah’ı bulanın makamı, yeri gibi anlamlar verilebilir.

¹¹ Daha yakın oldu. Necm 8-9. Bkz.: Yılmaz, Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük), 45.

Şiirlerin güfte olarak seçilmesinde âhenkli üslubun etkisi vardır. Şu ifadeler redif ve kafiyelerin bir mûsikî eserini andıran telaffuzuna misâl gösterilebilir: *Tecellâ-yı cemâl ister gönül eglenmez eglenmez / Tesellâ-yı vişâl ister gönül eglenmez eglenmez, Kalmışım hayrette ben dildârı bilmem kândadır / Bülbül-i şûrîdeyim gülzârı bilmem kândadır*. Bir başka bentte nakarat sözü olarak aynen tekrar eden *Beni kıl cennet-i zâtında sulţân* mısırâsı da kezâ öyledir.

Şiirlerde edebî sanatların kullanımı şairin dil ve anlatımını, daha estetik hâle getirir. ‘*Aceb yüzdür anıñ yüzi ki âdemdir aña mir‘ât, Olupdur gözlerim giryân dağı hem cîgerim biryân, Bülbül-i şûrîdeyim gülzârı bilmem kândadır, Mest-i bi‘âkl olmuşım kim hârı bilmem kândadır, Hem bu vîran gönülümüñ sulţânısın*’ gibi ifadelerle söze anlam derinliği katan teşbîh ve istiâre sanatı şiire başarıyla uygulanmıştır. Şair, “hâr, gül, gülzâr, bülbül, mestlik, câm, bezm, gönül” gibi kelimeleri kullanarak şiirde bir anlam bütünlüğü ve âhenk sağlayan tenâsüp sanatından yararlanmıştır. Yine şiirlerde, anlamı güçlendiren şiire bir hareket ve canlılık katan “yâr, ağyâr, mest olmak-akıl, derd-devâ gibi” tezat ifadelerin kullanımına yer verilmiştir. Şiire zihinsel etkileşim ve düşünsel bir derinlik katan telmih sanatıyla da sıkça karşılaşırız: Tûr-ı dil, Mûsa-yı ‘Ümran, Gönül Tûr’ına çıkdı Mûsa-yı cân” gibi kavramlarla özellikle Hz. Mûsâ’nın Allah ile buluşmasına şair sıkça telmihte bulunarak insanın kalbinde de bu buluşmanın olması gerektiğini okuyucuya âdeta telmih ederek tembihlemiştir.

3.3. İştîpli Abdülkerîm Efendi’nin Manzume ve Şiirlerinde Muhteva

İştîbî’nin şiirlerinde genel tema tasavvufî düşüncedir. Hemen hemen bütün şiirlerinde vahdet duygusu işlenmiştir. Vahdet sarâyı, ayn-ı vahdet (vahdet nazarı, Allah’ı, tek olanı görme), gülzar-ı vahdet, vahdet şarabı gibi kavramların çoklukla kullanıldığı görülmüştür. Allah’a, O’nun zâtına duyulan muhabbet ve iştîyak ele alınmış onun aşkının verdiği sarhoşluk dile getirilmiştir. Hû şarabı, mest-i bi-akl olmak, mest etmek, vahdet şarabı gibi kavramları bu mânada sıklıkla kullandığını görüyoruz:

Tüm varlıklar, Allah’ın bir tecellisi ve âleme yansımasıdır. Allah’ın, insanda kendini seyrettiği, insanın tecelli ile bir ayna görevinde olduğu şöyle ifade edilir:

‘*Aceb şems-i haķîķat dün [ü] gün olmuş aña zerrât*

‘*Aceb yüzdür anıñ yüzi ki âdemdir aña mir‘ât (1/1)*

Yine tasavvufî düşünce ekseninde, cemâl olan Allah’ın güzelliğinin kalbe yansımaları isteyen insan O’nun dışındaki şeylerle oyalanmaz, geçici eğlencelerle avunmaz Allah’a kavuşma tesellisi ve umudu içinde olan insan ilâhî aşk ile doludur:

Tecellâ-yı cemâl ister gönül eglenmez eglenmez

Tesellâ-yı vişâl ister gönül eglenmez eglenmez (2/1)

İştîbî, Allah’ı arayan hakikatin peşinde olana âdeta seslenir onu, tüm varlık âleminde, kendinden, nefsinden geçip eşi benzeri olmayan Allah’ın zâtına, en yüce maksadına davet eder:

Gel berü ey tâlib-i Hâķ maţlab-ı a‘lâyı gör

Cümle varluķdan geçüp ol zât-ı bîhemţâyı gör (3/1)

İştîbî, sevgilinin nerede olduğunu bile bilmeyecek kadar aşk içinde yanan hâline hayretler içinde kalmış ve bu hâlini de aşkından şaşkına dönmüş, deli olmuş bir bülbülün gül bahçesinin farkında bile olmayışına benzetmiştir:

Qalmışım hayretde ben dildarı bilmem qandadır

Bülbül-i şūrıdeyim gülzārı bilmem qandadır (4/1)

İştibi, dua edercesine Allah’a yakarır, kendinde bulunan sarhoşluk veren bu aşkı Allah’tan gelen bir yardım, bir doğru yol rehberi olarak görür ve şükürlerini dile döker. En yüksek makama Allah’ın zatına yakın olmayı istemektedir:

Baňa idüp hidāyet kıldıñ ihsān

Müyesser eylediñ luftuñla imān

Çü kıldıñ göñlümi ‘ıřkıñla hayrān

Beni kıl cennet-i zātında sultān (5/1)

İştibi, Allah’a karşı duyduğu derin muhabbeti, O’nun aşkı ile perişan hāle düşmüş, harap olmuş gönlünün tek sahibi, gönlünün sultanı olduğunu çok akıcı sade bir üslup ile dile getirmiştir:

Yā İlāhī cānımıñ cānānısın

Hem bu vıran göñlümüñ sultānısın (6/1)

Manzumenin içeriği ise şiirlerden farklıdır. O dönem toplumunda kahve, haram mı helal mı tartışmalarına konu olmuştur. Bir istiftā örneği olan manzumede şair, kahve ilgili şüphelerini sıralayarak bir fetva talebinde bulunmaktadır. Manzumede; kahve meclislerinin içki meclislerine benzetilmesinden yakınma, kahvenin sarhoşluğa benzeyen bir mahmurluk vermesinden çekinme, soğuk ve kuru olan tabiatının vücuda zarar vermesinden şüphe etme ve bu tür durumlara fetva istenmesi gibi konular ele alınmıştır. Sorulara mukabil Bostanzāde elli iki beyitlik bir manzume ile İştibi’ye cevap vermiştir.

3.4. İştipli Abdülkerım Efendi’nin Şiirlerinde Mûsikî

İncelediğimiz güfte mecmûalarında, dinî mûsikîde güfte olarak bestelenen İştibi’ye ait mezkur şiirler hakkında makam ve usûl bilgisine de yer verilmiştir. Bu bilgilere göre kaydedilen makam isimleri; acemařırān, māhûr, sünbüle, nühûft ve hüseynîdir. Kaydedilen usûl isimleri ise sūfiyān ve evsattır.

Klasik Türk mûsikîsinde bilhassa aruz vezni ile yazılmış şiirlerin güfte olarak tercih edilmesi tesadüf değildir. Aruz vezninin kendi doğal yapısı içinde âdeta bir mûsikî vardır. Hatta, “hecelerin uzunluk kısalık” esasına dayandığı aruz vezni ile, mûsikîde basit bir tarifile “kalıplaşmış ölçü, zamanın kalıplaşmış şekli” olarak tanımlanan “usûl” terimi, özellikle şiire/güfteye ritm ve âhenk katması bakımından benzerdirler. İştibi’nin şiirlerinde kullandığı hezec bahrinden “Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilünMefâ’ilün, remel bahrinden Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün” gibi ritmik yönü kuvvetli vezin kalıpları Klasik Türk mûsikîsinde sıklıkla tercih edilen vezin kalıplarındandır. Aruz vezninde görülen vasıl, imâle, med gibi hususiyetlerin mûsikîde ritim, âhenk, sesin akıcı vurgu ve tonlama gibi estetik hususlarda yardımcı bir unsur olduğu düşünölmektedir. İştibi’nin bestelenmek üzere seçilmiş bu şiirlerinde akıcılığı ve ses kaynaşmasını etkileyen vasıllar sıkça görölmektedir: “ğark idüp, mestoldun ise, eglenmez eglenmez, kıldıñ ihsān, vağdet içre, bîaklolmışım, nefy idüp, ayrān u sergerdān idüp” gibi. Yine veznin inceliklerinden imâle ve zihaf

mûsikîde güfteye ritm, canlılık, esneklik ve çeşitlilik katıp vurgu ve tonlamanın yerini belirleyici unsurlardan olmuştur.¹²

4. Metinler¹³

Metinlerin hangi kaynaklarda bulunduğu ve metinle ilgili açıklama gerektirecek hususlar burada dipnot usulü ile gösterilmiştir. Şiirlerin sıralanması Arap harfleri esas alınarak kafiye'nin son harflerine göre yapılmıştır. Metnin dil ve anlam bütünlüğüne uygun olarak gerekli görülen yerde metin tamiri uygulanmıştır. Ekleme işlemi köşeli parantez ile [] çıkarma işlemi ise normal parantez () ile gösterilmiştir.

1. Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün¹⁴

1. ‘Aceb şems-i haķîkat (kim) dün [ü] gün olmuş aña zerrât
‘Aceb yüzdür anıñ yüzi ki âdemdir aña mir‘ât
2. Vücûdum nefy idüp lâdır ki işbât idüp illâdır
Beni hayrân u sergerdân idüp bu nefsiyle işbât
3. Tecellî kılssa çün zâtı göreniñ maḥv olur zâtı
Görem hem görüben anda değil ayru hemân ol zât
4. Vücûduñ pes fenâ eyle fenâyı daḥı ifnâ kıl
Serây-ı vahdet içinde bulasın tâ beķā bi’z-zât
5. Añıl imdi Tûr-ı dil üzre ki vâķıf olasın cân
Nedir ol Mûsa-yı ‘Ümran daḥı hem Tûr ile mîkât
6. Saña hergiz ḥaber olmaz şafâ-yı rû’yet-i Ḥaķ’dan
Murâdiñ ise İştibî seniñ [ol] ḥûr ile cennât

¹² Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Tanrıkorur, Cinuçen; “ Türk Mûsikisinde Usûl-Vezin Münasebeti”, Erdem Dergisi, 7/ 20,(1991), 709-732.; İlhan, Ayşe Başak. *Klasik Türk Mûsikîsi 5 İla 10 Zamanlı Usûllerde Usûl-Aruz Vezni İlişkisi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2003; Oter, Serda Türkel- Yıldırım, Ali. “Şeyh Gâlib’in bestelenmiş şiirlerinde Usûl-Vezin ilişkisi”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 27, (2010): 211-247.; Tanrıkorur, Cinuçen, *Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016; Altınel Çoban, Neşe Yeşim, *Türk Mûsikîsinde Arüz- Usûl İlişkisi, Dârü’l-Elhân Külliyyâtı’nda Bulunan Yütük Semâi Formundaki 51 Eserin Arüz-Usûl Uyuşması Açısından İncelenmesi*, İstanbul: Karekök Akademi Yayınları, 2021; Öztuğ, Hüseyin Kubilay. *Cinuçen Tanrıkorur’un Curcuna, Düyek Usûllerindeki Şarkılarının Usûl-Arüz Vezni İlişkisi Yönünden İncelenmesi*. Konya: Selçu Üniversitesi. Sosya Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.

¹³ Şiirlerin sıralanması Arap harfleri esas alınarak kafiye'nin son harflerine göre yapılmıştır.

¹⁴ Şiir, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu’nda 06 Mil. Yz. A 2133 arşiv numarası ile kayıtlı Mecmû’a-yı İlâhiyyât adlı yazma eser içinde İştibî mahlası ile mevcuttur. bkz.: Varak numarası: 69a. Şiir mezkûr mecmûada bir mûsikî güftesi olarak yer alır. Bundan dolayı mecmûada ayrıca şiire/güfteye dâir makam bilgisi de verilmiştir. Eserin makamı “Acemaşîrân”dır.

2. Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün Mefâ’ilün¹⁵

1. Tecellâ-yı cemâl ister gönül eglemez eglemez¹⁶
Tesellâ-yı vişâl ister gönül eglemez eglemez
2. N’ider ‘aşık bu dünyâyı dilemez çünkü ‘uqbâyı
Diler her dem tecellâyı gönül eglemez eglemez
3. Olupdur gözlerim giryan dahı hem cîgerim biryân
Olaldan ‘ışkıla hayran gönül eglemez eglemez
4. Girüp gülzâra ‘ışk içre gezerven h’âb-ı ‘ışk içre
Düşelden hâr[lar] içre gönül eglemez eglemez
5. Budur İştîbî’niñ kârı kılur efgânıla zârı
Göreliden rûy-ı dildârı gönül eglemez eglemez
3. Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün¹⁷
1. Gel berü ey tâlib-i Hâk maṭlab-ı a’lâyı gör
Cümle varluḡdan geṡüp ol zât-ı bîhemṭâyı gör
2. Hû şarâbından içüp mest olduñ ise sūfiyâ¹⁸
‘Ayn-ı vaḡdetle naṡar ḡıl “sırr-ı ev ednâ”¹⁹ yı gör
3. Kendidür kendisini çün kim bilen ey İştîbî
Berzaḡ-ı ‘ırfânda ḡalma ol Hüve’l-Mevlâ’yı gör²⁰

¹⁵ Şiir, a.g. m., varak numarası: 68b’de bulunmaktadır. Makamı, “Mâhûr” olarak geçmektedir.

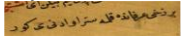
¹⁶Bu beyit Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretlerine âittir. Şiir, Azîz Mahmûd Hüdâyî Hazretleri’nin ilâhîsine yazılmış bir nazîre örneğidir. Hüdâyî’nin şiiri için bkz: Tatçı, M.-Yıldız, M. (2005), “Azîz Mahmûd Hüdâyî, Dîvân-ı İlâhiyyât, Tıpkıbasım ve Çeviriyazı”, Üsküdar Araştırmalar Merkezi, İstanbul. 243. s.

¹⁷ Şiirin 1. ve 3. beyiti; Ankara Millî Kütüphanesi’de 06 Mil Yz 8188 nolu yer numarası ile kayıtlı Mecmûa-yı İlâhiyyât adlı yazma eser içinde İştîbî mahlası ile mevcuttur. bkz.: varak numarası:19a. Burada makam ismi nühüft olarak kaydedilmiştir.; Şiir ayrıca bazı farklılıklarla şu eserlerde de bulunmaktadır: Gündüz, H. (2009). *Mehmet Nail Tuman ve Tuhfe-i Naili’si* (İnceleme-metin-indeks sayfa 1-100) , (Danışman: Prof. Dr. Sadık Erdem),Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir. 217. s.; Bursalı Mehmed Tahir (2009). Osmanlı Müellifleri. (C. I). Ankara: Bizim Büro Basımevi. 40. s.

¹⁸ Şiirin bu beyti sadece şu kaynaklarda bulunmaktadır: Bursalı Mehmed Tahir (2009). Osmanlı Müellifleri. (C. I). Ankara: Bizim Büro Basımevi. 40. s.; Gündüz, H. (2009). *Mehmet Nail Tuman ve Tuhfe-i Naili’si* (İnceleme-metin-indeks sayfa 1-100),Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir. 217.s.

¹⁹ Daha yakın oldu. Necm 8-9. Bkz.: Yılmaz, a.g.a., 45.

²⁰ Şiirin bu mısrası 06 Mil Yz 8188 arşiv numarası kayıtlı Mecmû’a-yı İlâhiyyât’ta bu şekildedir:

 “....sırr-ı ev-ednâyı gör”. Fakat şiirin yer aldığı diğer kaynaklarda bu ifade “...Hüve’l-Mevlâ’yı....” şeklinde geçer anlam ve şekil bütünlüğü bağlamında değerlendirilerek bu ifade bu mısraya daha uygun görülmüş olup burada tarafımızdan mısraya metin tâmiri uygulanmıştır.

4. **Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün²¹**

1. Kalmışım hayretde ben dildârı bilmem kâdadır
Bülbül-i şûrîdeyim gülzârı bilmem kâdadır
2. Gülsitân-ı vaḥdet içre eyleyüp bezm-i müdâm
Mest-i bî’âkl olmuşım kim ḥârı bilmem kâdadır
3. Çār-sû-yı ‘ışk içinde çün melâmet oldu ol
‘İrz [u] nâmûsu vaḳarı ‘ârı bilmem kâdadır
4. Tâ ezelden şöyle mest itmiş beni cām-ı elest
Gelmişim bir bezme kim ḥummârı bilmem kâdadır
5. Çünkü gitdi varlığım Ḥaḳ varlığı oldu ‘ayân
Cümle ‘âlem yâr olup aḡyârı bilmem kâdadır
6. ‘Âteş-i ‘ışkıla her dem yanarım [ben] **İştibî**
Bu ‘acebdir kim yine ol n’oldı bilmem kâdadır

5. **Mefâ’ilün Mefâ’ilün Fe’ülün²²**

1. Baña idüp hidâyet kıldıñ iḥsân
Müyesser eylediñ luṭfuñla imân
Çü kıldıñ göñlümi ‘ışkıñla ḥayrân
Beni kıl cennet-i zâtıñda sulṭân
2. Reh-i ‘ışkıñda şâdık kıl İlâhî
Baña zâhir ola eşyâ kemâhî
Çü sensiñ cümleñiñ âḥır penâhı
Beni kıl cennet-i zâtıñda sulṭân
3. Bu vehmî varlığım maḥv eyle yâ Rabb
Gide gözden cihân u cân ḡâlib
Göñülden mäsivâ-yı naḳşı silüp
Beni kıl cennet-i zâtıñda sulṭân
4. Göñül Tūr’ına çıkdı Mûsa-yı cân
Görem deyü kıılır ‘ışkıyla eḡḡân
Tecellî eyleyüp virdiñ çü ‘irfân
Beni kıl cennet-i zâtıñda sulṭân

²¹ Şiir, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu’nda 06 Mil. Yz. A 2133 Arşiv Numarası İle Kayıtlı Mecmû’a-yı İlâhiyyât adlı eser içinde İştibî mahlası ile mevcuttur. bkz.: Varak numarası: 69a. Şiir, mezkûr mecmûada bir mûsikî güftesi olarak yer alır. Bundan dolayı mecmûada ayrıca şiire/güfteye dâir makam bilgisi verilmiştir. Bu makam ismi: “Sünbüle” olarak geçmektedir.

²² Şiir, a.g.m., Varak numarası: 68b. Makamı, “Hüseynî” olarak geçmektedir.

5.   Kamunuñ vardurur senden recâsı
Kiminiñ hûri vü ğilmân hevâsı
Budur **İştîbî**’niñ ancağ du‘âsı
Beni kıl cennet-i zâtıñda sulţân
6.   **Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün**²³
1.   Yâ İlâhî cānımıñ cānānısın
Hem bu vîran göñlümüñ sulţānısın
2.   Kıl tecellî al beni benden saña
Çünkü olduñ bu dilüñ mihmānı sen²⁴
3.   Bilmeyüp sağ u şolum kıldın deli
Bağr-ı ışka ğarğ idüp mestāne sen
4.   Tâ ezel vağdet şerābından şunup
Mest idüpdür sen dil-i nālānsın
5.   Derdine her derdlinüñ senden devā
İştîbî’nüñ derdinüñ dermānısın
Fetvâ fi-hakki’l-kahve²⁵
7.   **Feilâtün Mefâilün Feilün**
1.   “*Müftî-i müşkil-i savâb u hatâ*
Mesned-ârâ-yı mahfîl-i fetvâ
2.   *Müşkilüm var cenâbuna geldüm*
Eylerem hazretünden istiftâ
3.   *Kahvenün hıll u hürmetinde meger*
Bir iki şübhe ârız oldu bana
4.   *Evvelâ hey’et-i idâresidür*
Ehl-i meclis içinde hamr-âsâ

²³ Şiir; Ankara Millî Kütüphane’de 06 Mil Yz8188 nolu yer numarası ile kayıtlı Mecmûa-ı İlâhiyyât adlı eserde 19a’da ve Vefât-ı Ayvansarâyî’de bulunmaktadır. Vefât-ı Ayvansarâyî’de şiirin, sadece 2.ve 5. beyti bulunmaktadır. Bu beyitlerde de bazı farklılıklar vardır. Vefât-ı Ayvansarâyî’de şiir şöyle geçmektedir:

“Kıl tecellî al beni benden saña
Çünkü olduñ bu dilüñ mihmānı sen
Derdlinüñ her derdine senden devā
İştîbî’nüñ derdinüñ dermānı sen” bkz.: (Ekinci, 2017).

Mecmûa-ı İlâhiyyât’ta ilâhînin makamı “Nühüft” olarak kaydedilmiştir. Bkz.: 19a.

²⁴ Mısra, 06 Mil Yz8188 arşiv numarası ile kayıtlı Mecmûa-ı İlâhiyyât adlı eserde: “Çünkü olduñ *bu dilüñ*

vîrānusun” şeklindedir. Şiirde, anlam ve şekil bütünlüğü ile metnin sıhhati düşünüldüğünde “Vefeyât-ı Ayvansarâyî”deki metnin tercih edilmesi daha uygun görülmüştür.

²⁵ Metin şu çalışmadan aynen alınmıştır: Eliaçık, M. (2020). Bostanzade Muhammed Efendi’nin manzum kahve fetvası -tenkitli metin- *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(4), 1445.

5. *Sâniyâ sekri var humâra şebîh*
Sâlisâ berd ü yübsidür tab’â
6. *Bârid ü yâbisün müdâvemetin*
Bedene key zarar dimiş hükemâ
7. *Râbi’â muhtemeldurur sâkî*
Kâsesine harâm ide ilkâ
8. *İhtilât eylese harâm u halâl*
Hürmeti cânibinedür fukahâ
9. *Hâmisâ zemme bâis olmuşdur*
Her ne meclisde kim içe zurefâ
10. *Budurur şübhem evvel ü âhir*
Eylerem bir bir anı istiksâ
11. *Her ne denlü cevâb zâhir ise*
Bana oldu setîr ü nâ-peydâ
12. *Hâme-i lutfunile sultânım*
Umaram idesin anı imlâ”

Sonuç

Çalışmanın konusu 16. yy. sonları ve 17. yy. başlarında yaşamış olan İштиpli Abdülkerîm Efendi’nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleridir. Verilen bilgiler; biyografi türü eserler, tezkireler, tarih kitapları, mecmûalar ve dolaylı olarak Abdülkerîm Efendi ile ilgili konuların işlendiği bazı özel çalışmalardan istifade edilerek hazırlanmıştır.

İштибі’nin, eserlerine dair yaptığımız araştırmalarda; *Risâletü’l-Hudâ li-Ulî’l-İhtidâ* ve “*Deverân-ı Sûfiyye*” isimli risâleleri, altı şiiri, bir de kahvenin haram mı helal mi olduğuna dair bir istiftâ örneği olan on iki beyitlik bir manzumesi tespit edilmiştir. İштибі bütün bu manzumelerini dinî-tasavvufî şiir anlayışına uygun yazmıştır. Şiirlerinde dönemine göre fasîh, akıcı, sade bir dil ve üslup hakimdir. Türkçe ifadeleri zarâfetle kullanan şair, şiirlerinin konusuna anlam derinliği katan Arapça tasavvufî ıstıhlara da sıkça yer vermiştir.

Şair altı şiirini aruz vezni ile kaleme almıştır. Bunlar dinî tasavvufî konulu olup ilâhî türündedir. Şiirlerin bir tanesi murabba-yı mütekerrir olarak murabba nazım şekli ile diğer beşi de gazel nazım şekli ile yazılmıştır. Kahvenin fetvası ile ilgili manzume aruz vezninde, kıt’a-yı kebîre nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Ayrıca İштибі’nin şiirlerinin dinî mûsikîde bestelenmek üzere güfte olarak tercih edilmiş şiirler olduğu tespit edilmiştir. Bu şiirlere dair mezkur güfte mecmûalarında makam ve usûl bilgisine yer verilmiştir. Bu bilgilere göre; acemaşîrân, mâhûr, sünbûle, nü hüft, hüseynî makamlarında sûfiyân ve evsat usûlleri ile şiirlerden bazıları bestelenmiştir.

İштибі’nin, şairlik, âlimlik, vaizlik müderrislik gibi vasıflarının yanında ayrıca vakıf sahibi olduğu da edinilen bilgiler arasındadır. İштибі’nin halka hizmet etmiş, arkasında pek çok hayrat bırakmış hayır sahibi bir zat olduğu bilinmektedir.

İştibî’nin şiirleri mûsikîde bestelenmiş birer güfte olması hasebiyle sadece edebiyatın değil aynı zamanda mûsikî ilminin de konusudur. Şairin yaşadığı dönem içinde toplumun mûsikî anlayışını anlamak ve yorumlamak için burada verilen bilgiler önemli görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın hem edebiyat tarihi hem de mûsikî alanındaki araştırmacılara faydalı olacağını düşünmekteyiz.

Kaynakça

- Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. Sad. A. Fikri Yavuz- İsmail Özen. C. I. 40. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2009.
- Donuk, Suat. *Nev’îzâde Atâyî Hadâ’iku’l-Hakâ’ik fî Tekmiletî’ş-Şakâ’ik*. C. 2. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Ekinci, Ramazan. *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*. E-Kitap: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55730,vefeyat-i-ayvansarayipdf.pdf?0>
- Eliacı, Muhittin. “Bostanzade Muhammed Efendi’nin Manzum Kahve Fetvası - Tenkitli Metin-”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 9/4 (2020), 1442-1453.
- Gültekin, Bircan. *Divan Şiirinde Aruz Tasarrufları*. Siirt: Siirt Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Gündüz, Harun. *Mehmet Nail Tuman ve Tuhfe-i Naili’si (İnceleme-metin-indeks sayfa 1-100)*, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Karagözlü, Volkan. “İştibi-Abdülkerim Efendi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*, 2014. Erişim: 15 Ocak 2025. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/istibi-abdulkerim-efendi>
- Mecmû’a-i İlahîyyât*. Ankara: Mili Kütüphane, Yazmalar, 06 Mil Yz 8188, 1-208a. <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/details/324985?SearchType=2>
- Mecmû’a-i İlâhiyyât*. Ankara: Milli Kütüphane, Yazmalar, 06 Mil Yz A 2133, 1-107b. <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/details/334677?SearchType=2>
- Nureski, Dzuneis. “Şuara Tezkirelerine Göre Osmanlı Döneminde Makedonya’dan Yetişmiş Mutasavvıf Divan Şairleri”, içinde: *Osmanlı İlim, Düşünce ve Sanat Dünyasında Balkanlar, Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı*, İSAV, 581-606. İstanbul, 2014.
- Rusid, Bilal. “İstip’te Dini Hayat: Osmanlı Dönemi”. *Uluslararası Temel İslâm Bilimleri Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*. 555-568, İstanbul: 2018.
- Saraç, M. A. Yekta. *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*. İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2010.
- Ünlü, Dilek. *Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu’nda 06 Mil Yz 8188 Arşiv Numarası ile Kayıtlı Mecmû’a-yı İlâhiyyât (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2024.

Yıldırım, Sinem. *Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 MİL. YZ. A 2133 Arşiv Numarası ile Kayıtlı Mecmû'a-yı İlâhiyyât (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Yılmaz, Necdet. *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (Sufiler, Devlet ve Ulema)*. İstanbul: OSAV Yayınları, 2007.

Zararsız, Abdullah. "İştîp'te Abdülkerim Efendi Vakfı". *Vakıflar Dergisi* 60, (2023), 53-72. <https://doi.org/10.16971/vakiflar.1317294>